

Роберт Й. Бачо
**ФУНКЦІОНУВАННЯ МОТОРНОГО (ТРАНСПОРТНОГО)
СТРАХОВОГО БЮРО УКРАЇНИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ
РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ**

У статті розкрито функціонування Моторного (транспортного) страхового бюро України на ринку небанківських фінансових послуг та проведено його оцінювання. Виділено роль даного органу в забезпечення розвитку аналізованої сфери страхових послуг. Акцентовано увагу на новітніх аспектах інтеграції страхування цивільної відповідальності в європейській економічний простір. Виділено подальші напрямки розвитку сегменту страхування цивільної відповідальності на короткострокову перспективу.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність; страхування транспортних засобів; фінансові послуги.

Табл. 3. Літ. 16.

Роберт Й. Бачо
**ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ МОТОРНОГО (ТРАНСПОРТНОГО)
СТРАХОВОГО БЮРО УКРАИНЫ НА РЫНКЕ
НЕБАНКОВСКИХ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ**

В статье раскрыто функционирование Моторного (транспортного) страхового бюро Украины на рынке небанковских финансовых услуг и проведена его оценка. Выделена роль данного органа в обеспечении развития анализируемой сферы страховых услуг. Акцентировано внимание на новейших аспектах интеграции страхования гражданской ответственности в европейское экономическое пространство. Выделены дальнейшие направления развития сегмента страхования гражданской ответственности на краткосрочную перспективу.

Ключевые слова: гражданско-правовая ответственность; страхование транспортных средств; финансовые услуги.

Robert J. Bacho¹
**FUNCTIONING OF THE MOTOR (TRANSPORT) INSURANCE
BUREAU OF UKRAINE AT THE NON-BANKING FINANCIAL
SERVICES MARKET**

The article describes the operations of the Motor (Transport) Insurance Bureau of Ukraine at the non-banking financial services market. The role of this institution in the provision of the analyzed insurance services development is highlighted. Attention is focused on the newest aspects of the integration of civil liability insurance in the European Economic Area. Further directions of the civil liability insurance development in the short term are outlined.

Keywords: civil liability; motor liability insurance; financial services.

Постановка проблеми. Страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів відіграє вагомий роль у забезпеченні захисту учасників дорожнього руху. В той же час, даний вид страхування є послугою, що надається учасниками ринку небанківських фінансових послуг, і контроль за його провадженням забезпечується одночасно через державне регулювання та інституційного регулювання. Державне регулювання ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транс-

¹ Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Beregovo, Ukraine.

портних засобів (ОСЦПВВТЗ) забезпечується заходами безпосереднього впливу Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринку небанківських фінансових послуг, а інституційне регулювання – інструментами, що знаходяться у розпорядженні Моторного (транспортного) страхового бюро України (МТСБУ). Соціальна складова провадження цього виду страхування вимагає від відповідних органів регулювання необхідної відкритості їх роботи перед споживачами небанківських фінансових послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням діяльності інститутів саморегулювання на ринку небанківських фінансових послуг присвячено праці Є. Бондаренко [3], Н. Внукової [14], Л. Позднякової [12]. Різні аспекти розвитку сфери обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів розглядаються у роботах Н. Внукової [14], О. Вовчак [4], О. Гаманкової [5], О. Залетова [6], К. Лібіх [7], С. Науменкової [10], В. Плиси [11], Я. Шумелди [16] та ін. Водночас, на даний час відсутні дослідження сучасних умов функціонування МТСБУ у посткризовий період.

Метою дослідження є характеристика та оцінка функціонування Моторного (транспортного) бюро України як незалежного суб'єкта інституційного регулювання на ринку небанківських фінансових послуг в Україні. Завданнями даного дослідження є: проведення загальної оцінки функціонування МТСБУ як інституційного регулятора на страховому ринку; характеристика гарантійних фондів МТСБУ як ключового інструменту забезпечення безперебійної діяльності даного сегменту небанківського ринку; визначення подальших напрямків його роботи на перспективу.

Основні результати дослідження. Однією з найбільш соціально значущих послуг на ринку небанківських фінансових послуг є обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за внутрішніми договорами та «Зелена Картка» (ОСЦПВВТЗ для виїжджаючих за кордон). Однією з умов реалізації таких полісів страхування є їх обов'язкова участь у Моторному (транспортному) страховому бюро України, що є інститутом саморегулювання ринку небанківських фінансових послуг України та об'єднує учасників страхового ринку. Створення зазначеної установи пов'язане з прийняттям Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [1], яке почало повноцінно функціонувати з 2005 року.

Бюро було створене з метою забезпечення платоспроможності страховиків (що отримали законне право провадити ОСЦПВВТЗ) та здатності їх виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками. Норма закону містить, що тільки повні члени Бюро мають право надавати такі послуги. Водночас, необхідно зазначити, що ті повні члени асоціації, що позбулися права бути повними членами, не можуть приймати на страхування нові ризики, тим самим повинні відповідати за вже укладеними.

Діяльність МТСБУ фінансується за рахунок внесків його членів, які повинні формувати Гарантійний фонд та Фонд захисту потерпілих в ДТП за їх рахунок. Гарантійний фонд формується шляхом сплати кожним членом однакового розміру гарантійного внеску – мінімального базового гарантійного внеску. На відміну від мінімального базового гарантійного внеску, що є одна-

ковим для всіх страховиків, розмір додаткових внесків у Фонд захисту потерпілих прямо залежить від результатів діяльності кожного страховика-члена МТСБУ. Така конструкція формування фонду є більш адекватною виконанню зобов'язань кожного окремого страховика за укладеними ним договорами страхування.

З метою забезпечення механізму здійснення страхового відшкодування постраждалим й представництва МТСБУ в регіонах України Бюро співпрацює з 66 підприємствами, що здійснюють оновлюючий ремонт ушкоджених автотransпортних засобів, у т.ч. з 32 спеціалізованими гарантійними станціями технічного обслуговування й 13 структурами, що асистують, з 28 контрагентами, які представляють інтереси Бюро в судах [9].

Законодавством [1; 2] на МТСБУ покладено обов'язок виплати страхового відшкодування тим потерпілим внаслідок ДТП, винуватцям яких є інваліди чи особи, що померли у ДТП і не мали полісу страхування цивільної відповідальності.

На даний час триває жвава дискусія між Нацкомфінпослуг з одного боку та МТСБУ та її членів з другого щодо практики зарахування коштів Гарантійного фонду та коштів Фонду захисту потерпілих внаслідок ДТП до страхових резервів страховиків. На даний час тільки кошти Гарантійного фонду включаються до страхових резервів. Хоча автор вважає за доречне включення розміщених страховиками коштів у Фонд захисту потерпілих внаслідок ДТП у розрахункову величину страхових резервів страхових компаній внаслідок беззаперечного виконання цим фондом функції стабілізації та підтримки платоспроможності страховиків-членів МТСБУ. Зрозуміло, що, окрім внесення мінімального базового гарантійного внеску, кожен страховик, в залежності від інтенсивності реалізації страхових полісів, а отже, і збільшення прийнятих на страхування ризиків, повинен адекватно цьому росту збільшити внески до відповідного фонду захисту потерпілих внаслідок ДТП.

Оцінюючи структуру розміщених коштів цих двох фондів, необхідно відмітити, що станом на початок 2015 р. [15] на депозитних рахунках у банках розміщено 701,5 млн грн резервів, з яких 420,7 млн грн – це кошти Централізованого страхового резервного фонду страхових гарантій та 280,8 млн грн – кошти Централізованого страхового резервного фонду захисту потерпілих в ДТП. Депозити МТСБУ розміщені у 11 банках України, з яких 3 – державні. Перелік цих банків затверджується Президією Бюро.

Враховуючи, що в останні місяці в Україні відбувається процес істотного девальвування національної валюти, слід констатувати суттєве зростання коштів у Централізованому страховому резервному фонді. Сума коштів ж Фонду захисту потерпілих в ДТП є незмінною, адже фонд формується за рахунок внесків страховиків у національній валюті. Структуру розміщення коштів цього Фонду відображено у табл. 1.

Найбільшу частину коштів Фонду захисту потерпілих розміщено у державних банках – Ощадбанку (38,4%) та Укресімбанку (34,9%). На думку автора, в умовах поглиблення проблем у державних фінансах України кошти страховиків, розміщені у цих банках, знаходяться у зоні підвищеного ризику і повинні бути частково розміщені в інших банках. Такими банками можуть

бути фінансові установи з іноземним капіталом. На даний час частка вкладів Фонду в банках з іноземним капіталом складає 35,2%.

Таблиця 1. Структура депозитів МТСБУ, розміщених коштів Фонду захисту потерпілих в ДТП на початок 2015 р.*

№	Банк	Валюта вкладу	Размір депозиту в банку	Частка, %
1	Ощадбанк	грн	107780000	38,4
2	Укресімбанк	грн	98052000	34,9
3	ОТП Банк	грн	39193400	14,0
4	Кредобанк	грн	15988400	5,7
5	Креді Агріколь Банк	грн	15618137	5,6
6	Правекс-Банк	грн	3363400	1,2
7	МегаБанк	грн	800000	0,3
	Всього	грн	280795337	100,0

* складено та розраховано за [15].

Проведений автором аналіз свідчить, що 85% коштів Фонду захисту потерпілих належить діючим членам МТСБУ, яких на момент формування даних було 65 од. [15], 15% – виключеним із МТСБУ страховикам, адже, незважаючи на припинення їх участі в бюро, вони несуть відповідальність за вже прийнятими зобов'язаннями. Ці 15% коштів Фонду захисту потерпілих належать (належали) 40 страховим компаніям, які або припинили своє існування, або знаходяться на стадії ліквідації. За даними МТСБУ, за період існування (2006–2014 рр.), даним Фондом було виплачено майже 4 млн грн страхових відшкодувань за полісами ОСЦПВВТЗ (табл. 2).

Таблиця 2. Сума та структура страхових виплат з Фонду захисту потерпілих від ДТП в розрізі збанкрутих страховиків за період 2006–2014 рр.*

Рік виключення	Страховик	Сума здійснених виплат, грн	Частка виплат у загальному, %
2013	СК «Лафорт»	370998,3	9,3
2012	СК «ІнтерТрансПоліс»	0	0,0
2012	«Міська СК»	1699973,8	42,8
2012	«УЕСК»	35772	0,9
2010	СТ «Вексель»	260711,6	6,6
2009	СК «Авіоніка»	618052,7	15,6
2009	СК «Галактика»	634221,6	16,0
2009	ФГ «Страхові традиції»	36889	0,9
2006	СК «Бонус»	314361	7,9
	Всього	3970980,1	100,0

* складено та розраховано за [8].

З даних табл. 2 можемо констатувати достатньо високу динаміку збанкрутих страховиків у кризовий та посткризовий період, причому найбільші втрати Фонду понесені за зобов'язаннями «Міської страхової компанії», за яку слід було виплатити 1,7 млн грн, або 42,8% усіх виплат збанкрутих компаній.

Аналіз діяльності МТСБУ у 2014 р. свідчить про посилення проблем з виплатами МТСБУ внаслідок великої кількості виключених членів – 18 страхових компаній.

Важливим досягненням МТСБУ на ринку ОСЦПВВТЗ було створення та впровадження реєстру страхових агентів, що здійснюють продаж полісів ОСЦПВВТЗ. Реєстр агентів було створено наприкінці 2013 р. з метою розкриття інформації про посередників страхового ринку, організації належного контролю за рухом бланків страхових документів і налагодження бізнес-процесів, які забезпечать своєчасне і якісне наповнення єдиної централізованої бази даних МТСБУ. Згідно з чинним законодавством, реєстрація агента є необхідною умовою для здійснення ними посередницької діяльності з ОСЦПВВТЗ.

Так, станом на кінець 2014 р. до цього реєстру було внесено 13601 особу, з яких 1115 (8,2%) юридичних та 12486 (91,9%) фізичних осіб. Впровадження цього реєстру пов'язане з посиленням контролю агентської мережі страховиками з одночасним захистом споживачів небанківських фінансових послуг від недобросовісних посередників.

Однією з основних функцій МТСБУ є забезпечення виконання страховиками-членами взятих зобов'язань. Згідно даних МТСБУ, у встановлений законодавством термін (до 90 днів) страховиками України виплачується всього 37,8% страхових відшкодувань з ОСЦПВВТЗ, у строк 91–120 днів – 16,1%, у строк понад 120 днів – більш ніж 46% справ про страхове відшкодування [13].

Така якість урегулювання страхових випадків є надзвичайно серйозною проблемою, що вимагає належного та негайного реагування МТСБУ й Нацкомфінпослуг щодо усвідомлення соціальної відповідальності страховим бізнесом.

Таблиця 3. Структура врегулювання за полісами ОСЦПВВТЗ за строками у 2013–2014 роках*

Рік	Усього	Повністю оплачено, шт.	Оплачено протягом 0–90 днів, шт.	%	Оплачено протягом 91–120 днів, шт.	%	Оплачено > 120 днів, шт.	%
2013	117591	96094	35797	37,3	15483	16,1	44814	46,6
2014	107341	91498	34610	37,8	14727	16,1	42161	46,1
Зміна	10250	4596	1187	-0,5	756	0	2653	0,5

* складено та розраховано за [13].

Середній строк урегулювання заяв потерпілих, від дня одержання заяви про страхове відшкодування до дати першої виплати, становив: в 2013 р. – 109 днів, в 2014 р. – 125 днів. Середній строк урегулювання заяв потерпілих, з дати ДТП до дати підписання страхового акту про виплату, становив: в 2013 р. – 202 днів, в 2014 р. – 201 день. Строк фактичної виплати страхового відшкодування після підписання страхового акту про виплату в середньому становив: в 2013 р. – 11 днів, в 2014 р. – 19 днів.

Загалом, констатується зниження частки вчасно здійснених страхових виплат на 0,5% у 2014 р. відносно попереднього року з одночасним зростанням частки врегульованих заяв у строк більше 3 місяців.

МТСБУ сприяє вирішенню проблем, що виникають між споживачами страхових послуг та страховиками – надавачами послуг, відбувається посилення діалогу з професійними учасниками цього ринку.

Позитивним фактором підвищення якості здійснення ОСЦПВВТЗ за внутрішніми договорами є провадження досудового розгляду МТСБУ скарг на дії й рішення страховиків, незважаючи на те, що законодавством такі повноваження на МТСБУ не покладено.

Завдяки сприянню МТСБУ по зверненнях, отриманим від потерпілих осіб і страхувальників, страховими компаніями були здійснені виплати майже по 50% скарг, що надійшли в МТСБУ протягом 2014 року.

МТСБУ було визначено основні напрямки розвитку ринку ОСЦПВВТЗ в наступні роки, серед яких [9]:

- прийняття нової редакції Закону України «Про страхування» [2] і Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [1];
- введення діючого фінансового механізму виконання зобов'язань по укладених договорах ОСЦПВВТЗ;
- забезпечення якісного моніторингу обробки заяв потерпілих;
- зменшення видатків на комісійну винагороду агентам з 35–65% до 10–15%;
- підвищення страхових сум по договорах страхування;
- впровадження «прямого врегулювання»;
- впровадження «електронного поліса» ОСЦПВВТЗ.

Слід відмітити, що МТСБУ прийнято рішення про впровадження електронного поліса ОСЦПВВТЗ, за допомогою якого страхувальник отримує можливість укладення договору страхування без посередників – через Інтернет або в офісі страхової компанії у бездокументарному виді. Перевагами такого способу оформлення договорів страхування, з одного боку, є відсутність витрат на виготовлення бланків, що призведе до відносного здешевлення полісу, з іншого – мінімізація страхового шахрайства при намаганні отримання незаконного страхового відшкодування, у т.ч. шляхом оформлення договорів страхування «заднім числом».

Запровадження прямого врегулювання передбачає відшкодування збитків постраждалим тими компаніями, що оформили страховий поліс таким постраждалим. Це, в свою чергу, надасть можливість значно пришвидшити процес виплати страхового відшкодування потерпілим в ДТП сторонам.

Впровадження цієї системи повинне вирішити проблему демпінгу й стати передумовою для переходу на вільне ціноутворення. Повноцінно функціонувати система прямого регулювання в Україні повинна з 1 лютого 2016 року [9].

Зазначені вище новації на ринку ОСЦПВВТЗ повинні сприяти максимальному наближенню страхування до споживачів фінансових послуг. Інновації, в першу чергу, спрямовані на захист споживачів і повернення їх довіри до автострахування. Впровадження електронного полісу та прямого регулювання дозволяє ринку ОСЦПВВТЗ вийти на якісно новий рівень функціонування.

Доречно також відмітити, що ринок ОСЦПВВТЗ все більшими кроками прямує до європейських стандартів. Підтвердженням цьому є впровадження європротоколу – спеціального бланку, уніфікованого для усіх країн Європи зразка, який заповнюється водіями-учасниками ДТП на місці аварії за умови відсутності постраждалих. Статистика МТСБУ [9] підкреслює активне впровад-

ження даного механізму оформлення страхових випадків та популяризації його серед власників ТЗ, адже за період 11 міс. 2014 р. частка врегульованих вимог з використанням «європротоколу» склала 6997 од. (7,1%), що на 21,4% більше за аналогічний період 2013 р., в якому частка врегульованих вимог з використанням «європротоколу» складала 5,6%. Сума здійснених страхових відшкодувань за спрощеною процедурою за аналогічний період зросла на 42,7% до 36,4 млн грн. Загалом, наведені вище дані свідчать про успішне впровадження зарубіжного досвіду врегулювання вимог на ринку ОСЦПВВТЗ України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Створення та функціонування МТСБУ сприяло суттєвому розвитку сегменту страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, дозволило впровадити кращий європейський досвід, про що свідчить впровадження європротоколу, прямого врегулювання збитків та «електронного полісу». Комплекс цих заходів сприяв посиленню довіри споживачів до ринку небанківських фінансових послуг в цілому. Подальші дослідження повинні стосуватися оцінки ролі інших інститутів саморегулювання у розвитку ринку небанківських фінансових послуг України.

1. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 №1961-15 // zakon.rada.gov.ua.

2. Про страхування: Закон України від 7.03.1996 №85/96-ВР зі змін. та доп. // zakon.rada.gov.ua.

3. *Бондаренко Є.П.* Оцінка впливу державного регулювання на розвиток ринку фінансових послуг України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наук. праць УАБС.— 2011.— Вип. 31. — С. 6—15.

4. *Вовчак О.Д.* Стан та перспективні напрями розвитку страхового ринку України // Світ фінансів.— 2007.— №1. — С. 107—115.

5. *Гаманкова О.О.* Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: Монографія. — К.: КНЕУ, 2009. — 283 с.

6. *Залетов О.* Страховий ринок в умовах кризи економіки: один шаг вперед і два назад // Insurance Top.— 2010.— №1. — С. 6—15.

7. *Лібіх К.* Страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів та його розвиток в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / КНЕУ. — К., 2010. — 21 с.

8. МТСБУ озвучило список страховщиків-банкротів, а також страховщиків, потерявших членство в бюро в 2014 году // forinsurer.com.

9. МТСБУ отчиталось об итогах развития рынка ОСАГО в Украине и качестве урегулирования в 2014 году // forinsurer.com.

10. *Науменкова С.В., Міщенко С.В.* Розвиток фінансового сектора України в умовах формування нової фінансової архітектури: Монографія. — К.: Університет банківської справи; Центр наукових досліджень Національного банку України, 2009. — 384 с.

11. *Плиса З.П.* Модель державного регулювання страхового ринку в Україні // Науковий вісник НЛТУ України.— 2010.— Вип. 20. — С. 209—215.

12. *Позднякова Л.О.* Страхові процеси в умовах ринкової трансформації економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Нац. академія ДПС України. — Ірпінь, 2004. — 18 с.

13. Средний срок урегулирования убытков по ОСАГО в Украине увеличился в 2014 году до 125 дней // forinsurer.com.

14. Страхування: теорія та практика: Навч. посібник / За заг. ред. д.е.н., проф. Н.М. Внукової. — 2-ге вид., перероб. та доп. — Харків: Бурун Книга, 2009. — 656 с.

15. Транспарентність інвестиційної політики МТСБУ та участь страховиків у централізованих страхових резервних фондах МТСБУ // www.mtsbu.kiev.ua.

16. *Шумелда Я.П.* Страхування: Навч. посібник. — Вид. друге, розширене. — К.: БІЗОН, 2007. — 384 с.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2015.